

بررسی تأثیر ویژگی‌های کالبدی بر وقوع جرم و ارائه راهکارهای پیشگیری وضعی (مطالعه موردی: حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ و ۱۳)

امیر ارسلان سنجری^۱، وحید عضدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۱/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۲۷

چکیده

بررسی‌ها نشان می‌دهد مجرمین در انتخاب زمان و مکان بزه‌کاری کاملاً منطقی عمل می‌کنند و مناسب‌ترین و کم‌خطرترین مکان‌ها و شرایط را برای اعمال مجرمانه برمی‌گزینند. از طرف دیگر وجود برخی امکانات و تسهیلات شهری مانع و بازدارنده‌ی ارتکاب بزه‌کاری است و در نقطه مقابل در برخی مکان‌ها بزه‌کاری سهل‌تر است.

روش تحقیق پژوهش حاضر توصیفی، تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی بوده و از نرم‌افزارهای GIS, SPSS و مدل‌های MOORA و MultiMOORA جهت تجزیه و تحلیل بهره گرفته شده است. جامعه آماری کل منطقه حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ و ۱۳ است که با استفاده فرمول کوکران ۳۸۲ شهروندان در حوزه کلانتری ۱۳ و ۳۸۰ نفر شهروندان در حوزه کلانتری ۱۱ به‌عنوان حجم نمونه تعیین شد.

نتایج آزمون T-Test نشان می‌دهد تمامی مؤلفه‌های کالبدی در حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ مقداری پایین‌تر از حد مبنا (۳) به خود اختصاص دادند. همچنین رتبه‌بندی محلات کلانتری ۱۱ با استفاده از مدل مورا و مولتی مورا نیز نشان می‌دهد میدان مشتاق، گلبازخان، ارگ و خواجه خضر به ترتیب رتبه اول تا چهارم را به لحاظ اولویت‌بندی مناطقی که کمترین تأثیر را از شاخص‌های کالبدی و تأثیر منفی در ناامنی داشته‌اند. نتایج آزمون T در محدوده کلانتری ۱۳ نیز نشان می‌دهد محلات شهرک باهنر، بلوار جمهوری، و آزادگان و نصر بهترین شرایط را در بین محلات کلانتری ۱۳ به لحاظ مؤلفه‌های کالبدی به خود اختصاص دادند و تمامی مؤلفه‌های کالبدی مقداری بالاتر از حد مبنا (۳) به خود اختصاص دادند و سایر محلات شرایط ضعیف تا متوسط را به خود اختصاص دادند.

کلمات کلیدی: طراحی محیطی، پیشگیری از جرم، شهر کرمان.

۱ - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، (نویسنده مسئول)؛ تلفن: ۰۹۱۴۰۰۹۱۰۶۷ - ایمیل:

Amirarsalanjari14@gmail.com

۲ - دکتری اندیشه سیاسی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی (گروه مطالعات راهبردی)، عضو

پژوهشگران دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان کرمان - ۰۹۱۳۱۷۹۴۳۱۸ - vahidzodi@yahoo.com

بیان مسئله تحقیق

بزه‌کاری از جمله مسائل و مشکلات اکثر شهرهای امروز است. جرم مسئله‌ای است که بشر با همه قدرت، مهارت و ابتکار خود هنوز نتوانسته است در مبارزه با آن پیروز شود و از میزان و انواع مختلف آن بکاهد. آنچه مسلم است میزان جرائم شهری با اندازه درجه رشد شهر ارتباط دارد. و به موازات افزایش جمعیت شهری میزان جرائم نیز افزایش می‌یابد. در چند سال اخیر موضوع رشد سریع جرم و جنایت نسبت به ۵۰ سال گذشته در شهرهای بزرگ توجه محققان در امر برنامه‌ریزی شهری را به خود جلب کرده است. به‌علاوه ارتکاب جرائم با موقعیت جغرافیایی شهرها و وضعیت کالبدی آن‌ها مرتبط است. شهرهایی که در مسیرهای مهم ارتباطی قرار دارند و دارای بیشترین عبور و مرور هستند؛ می‌توانند زمینه وقوع جرائم مختلف را فراهم آورند. مطالعه رابطه متقابل محیط کالبدی با جرم و ناهنجاری‌های اجتماعی و بزه‌کاری موضوعی است که طی چند دهه اخیر به مطالعات جغرافیایی وارد شده و اهمیت زیادی یافته است. این مطالعات چارچوب علمی و عملی را برای تحلیل‌های فضایی - زمانی بزه‌کاری در فضای جغرافیایی به وجود آورده است.

پیشگامان مکتب اکو جایگاه شهری همه مسائل اجتماعی از جمله میزان جرائم شهری را در تفاوت‌ها و خصیصه‌های مکانی جست‌وجو می‌کردند. به نظر آنان کاربری‌های تفریحی درون شهرها و مکان‌هایی که دارای بیشترین ازدحام جمعیت ثابت و غیرثابت هستند نسبت به محدوده‌های دیگر از جرم‌زایی بیشتری برخوردارند. مناطق درونی شهرها که شرایط محیطی مطلوبی ندارند و برای تجمع مهاجران تازه‌وارد و افراد با شرایط اجتماعی در معرض آسیب‌دیدگی مناسب هستند، به همراه زاغه‌ها و حلبی‌آبادی‌های اطراف شهر که دارای تراکم بالا و نامناسب‌اند به‌عنوان مکان‌هایی با بیشترین میزان جرم و بزه‌کاری

شناخته شده‌اند. نظریه CPTED یا نظریه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیط، دقیقاً به بررسی فرم و کالبد شهری و ارتباط آن با جرائم شهری می‌پردازد (Cozens and et. al, 2005, p. 328). این نظریه معتقد است که طراحی مناسب و استفاده‌ی مؤثر از محیط می‌تواند منجر به کاهش ترس و میزان بروز جرم شود. این نظریه هدف متمرکز خود را بر محیط ساخته شده و جرائم مرتبط و شایع در مناطق شهری بالأخص در مناطق مسکونی مانند؛ دیوارنویسی، تخریب و سرقت قرار می‌دهد. این دیدگاه مدعی است که اگر محیط به نحوی طراحی شود که بتواند موجب بهبود نظارت افراد شده، تعلق ساکنان را به قلمرو خود بالا برده و تصویری مثبت از فضا ایجاد کند، فرصت‌های مجرمانه کاهش خواهد یافت و مجرمان از ارتکاب جرم باز خواهند ماند

شهر کرمان نیز مانند بسیاری از شهرهای دیگر از نظر میزان جرائم و انحرافات اجتماعی دارای وضعیت نابسامانی است. این شهر به‌عنوان مرکز استان کرمان به دلیل پیچیدگی ساختاری و کارکردی و شرایط خاص کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی حاکم بر آن، با نرخ بالای جرم و نابهنجاری اجتماعی مواجه است. به عبارتی یکی از مهم‌ترین مشکلات این شهر در حال حاضر میزان بالای جرم و جنایت و نابهنجاری اجتماعی است. بنابراین اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از جرائم در این شهر از اهمیت مضاعفی برخوردار است. بنابراین با توجه به مطالب ذکر شده شناسایی ویژگی‌ها و عوامل کالبدی- محیطی مؤثر بر نوع وقوع جرم و تحلیل و بررسی تأثیر این عوامل بر عدم امنیت شهروندان این شهر موضوع اصلی این تحقیق است. پژوهش و ژرف‌نگری پیرامون موضوع درنهایت امر می‌تواند موجبات ارائه الگوهای مناسب در جهت کاهش نرخ بزه‌کاری، افزایش آسایش و احساس امنیت شهروندان را فراهم آورد. این تحقیق در راستای پاسخ‌گویی به سؤالاتی نظیر اینکه؛ ویژگی‌های کالبدی مناطق شهر کرمان بر میزان وقوع جرم در این شهر چه

تأثیراتی دارند؟ و اینکه وضعیت کالبدی و فضایی محلات شهر کرمان از نظر شاخص‌ها و معیارهای امنیت شهروندی چگونه است؟ و ارتقای کدام مؤلفه‌های کالبدی- فضایی محلات شهر کرمان تأثیر بیشتری ارتقای امنیت ذهنی و عینی شهروندان در شهر کرمان دارد؟

مفاهیم و پیشینه تحقیق

جرم:^۱ عبارت است از هر شیوه رفتاری که قانون را نقض می‌کند. یک جرم وقتی اتفاق می‌افتد که چهار عامل هم‌زمان باهم وجود داشته باشند: (۱) قانون (۲) مجرم (۳) هدف (۴) مکان وقوع جرم (اشنایدر، ۱۸: ۱۳۸۷).

جرایم شهری:^۲ جرایم شهری تعریف خاص خود را دارند و معمولاً شامل جرائمی می‌شوند که در فضاهای عمومی و فضاهای خصوصی صورت می‌پذیرند. ویژگی دیگر جرایم شهری این است که افراد غریبه نسبت به هم به این کار مبادرت می‌ورزند. وقتی افراد نسبت به هم شناخت حاصل کرده باشند، دیگر نمی‌توانند در فضاهای عمومی به ارتکاب جرم بپردازند و این کار را فقط در فضاهای خصوصی و فضاهای خاصی انجام می‌دهند بین جهت وجه کالبدی شهر برای کاهش جرایم شهری اهمیت خاصی دارد (طاهرخانی، ۷: ۱۳۸۷).

پیشگیری:^۳ «لغت پیشگیری در منابع فارسی به معنای رفع، جلوگیری، مانع شدن و از پیش مانع چیزی شدن تعریف شده است (فرهنگ دهخدا). این واژه همچنین در فرهنگ لغوی لاتین نیز به معنای مانع شدن از اینکه چیزی رخ دهد، تعریف شده است (رجبی پور، ۱۳۸۲: ۷۵).

---

^۱- Crims

^۲- City crims

^۳- Prevention

پیشگیری از جرم: از نظر مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرائم، پیشگیری از جرم این‌گونه تعریف می‌شود: «هر عملی که باعث کاهش بزه‌کاری، خشونت، ناامنی از طریق مشخص کردن و حل کردن عوامل ایجادکننده‌ی این مشکلات به روش علمی شود، پیشگیری از جرائم است». در این تعریف مشخص کردن (شناسایی و کشف کردن) و همچنین حل کردن یعنی مسئله‌یابی، آن‌هم با تأکید به روش علمی بسیار حائز اهمیت است (رجبی پور، ۱۳۸۲: ۱۷-۱۵).

محلات و وقوع جرم: «در بررسی‌های جغرافیایی جرائم [رفتار آنومیک] شهری عامل کلیدی قانون، مجرم، قربانی جرم (شی و شخص)، مکان جرم و زمان جرم موردتوجه قرار می‌گیرد...» (برون، ۲۰۰۰: ۲). در میان این عوامل کلیدی، «نقش مکان» به‌صورت متمایز، از حوزه برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت شهری موردتوجه قرار می‌گیرد. برحسب تئوری مناطق جغرافیایی بزه‌کاری (رفتار آنومیک)، بیشترین رفتار آنومیک از نوع تبهکارانه آن مربوط به کیفیت محلات شهری است تا در اثر خود شهرنشینی، بدین‌سان احتمالاً محلات بزه‌کاری به وجود می‌آید که خود به مخزن دائمی تمرکز بزه‌کاران تبدیل می‌شود. پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد، اگر واقعاً توزیع بزه‌کاری شهری برحسب مساحت جغرافیایی بین محلات شهری نمایش داده شود محدوده‌های بزه‌کاری و حتی منازل بزه‌کاران در بعضی از محلات شهر متمرکز می‌گردد. پژوهشگران حتی نشان داده‌اند که بعضی از کوچه‌ها یا ساختمان‌ها دارای تراکم سنگینی از بزه‌کاران هستند (گسن، ۱۳۷۴: -۱۱۶).

پیشگامان مکتب اکولوژی شهری، که همه مسائل اجتماعی از آن جمله میزان جرائم را در رابطه با تفاوت‌ها و خصیصه‌های مکانی جستجو می‌کردند نظرشان بر این بود که؛ انواع جرائم، بزه‌کاری، نزاع‌ها و... همه در نتیجه پاره شدن تعهدات رایج میان مردم است. آن‌ها

معتقدند سازمان شکنی گروهی از مردم و بروز رفتارهای آنومیک، مربوط به نامتجانس بودن بیش از اندازه محلات و مناطق داخلی شهرهاست (شکویی، ۱۳۶۹: ۱۰۵). کلیفورد شاو، استاد دانشگاه شیکاگو، معتقد بود که بزه‌کاری در یک شهر بیش از آنکه به جمعیت شهر بستگی داشته باشد، به محلات آن مربوط می‌شود. نیچه فرو و زیگل، دو محقق ایتالیایی، در سال ۱۸۹۹ تأثیر سوء زندگی در میان اجتماع نامناسب را مورد مطالعه قرار دادند. در فرانسه نیز ژان بوشرون توزیع تبه‌کاری اطفال و نوجوانان را در پاریس و حومه آن بررسی کرده، نشان داده است که قسمت اعظم بزه‌کاران در حومه فقیرنشین پاریس سکونت داشته‌اند. برجس نیز به مطالعه بزه‌کاری اطفال و نوجوانان در یک شهرک ۱۲ هزار نفری پرداخته و چنین نتیجه‌گیری کرده است که مجرمیت در یک ناحیه آن شهرک سه برابر نواحی دیگر همان شهرک است (صالحی، ۱۳۸۷). بنابراین «امروزه اثر جرم‌زای محلات پرجمعیت و فقیرنشین یا مناطق حاشیه‌ای شهرها، که اهالی آن‌ها دچار مشکلات متعدد اقتصادی و فرهنگی هستند، به اثبات رسیده و نقش دوستان، همسایگان و ساکنین محلات نیز در سوق دادن اطفال و نوجوانان به ارتکاب جرم انکارناپذیر است» (شکویی، ۱۳۷۵: ۸۵-۸۴).

پیشینه تحقیق

سابقه شناسایی و تحلیل محدوده‌های جرم خیز شهری به‌عنوان رویکردی علمی به دهه ۱۹۸۰ برمی‌گردد و از جمله مفاهیمی است که طی ۱۵ سال اخیر در بین تحلیل‌گران جرائم شهری اهمیت بسیار یافته است و امروزه به‌عنوان دستاوردی معتبر جهت مقابله با انحرافات اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم مطرح است که طی ۳۰ سال گذشته افرادی چون «براتینگهام» در سال ۱۹۷۵ و ۱۹۸۱، کرو در سال ۱۹۷۵ و هریس در ۱۹۸۰ و ژریش در ۱۹۸۶ در آثار و نوشته‌های خود با ورود به بحث تراکم بزه‌کاری در محدوده‌های خاص

شهری، تحلیل محدوده‌های جرم خیز را مطرح ساختند. لیکن مدت‌ها قبل‌تر از این افراد، آنجل^۱ در سال ۱۹۶۸ در رساله‌ی دکتری خود تحت عنوان «کاهش جرم از طریق طراحی شهری» به مطالعه در مورد جرائم شهری پرداخته است. از نظر وی محیط فیزیکی می‌تواند بر وقوع جرم تأثیر مستقیم بگذارد. وی بر این اعتقاد بود که بین میزان جرائم ارتكابی و حجم میزان فعالیت در آن شهر ارتباط معکوس وجود دارد. بدین معنی که هرچه میزان فعالیت و جنب‌وجوش در شهر بیشتر باشد میزان جرائم نیز کمتر خواهد بود. وی دریافت که در بعضی مناطق در مقایسه با سایر مناطق از میزان جرائم بیشتری برخوردارند چراکه میزان فرصت بیشتری را برای مجرمان فراهم می‌کنند (آنجل، ۱۹۶۸). مطالعه دیگری از ارتباط میان کیفیت مبلمان محلات شهری و وقوع جرم نشان می‌دهد که هرچه از رنگ-های شاداب‌تری در طراحی امکانات فضاهای عمومی استفاده شود در کاهش بزه اجتماعی مؤثر خواهد بود (او. دی. پی. ام^۲، ۲۰۰۴).

نیومن (۱۹۷۰)، در کتاب (مردم و طراحی در شهر پرخشونت)؛ از نخستین پژوهش‌هایی است که درباره‌ی تغییر ساختار محیط شهری پیشنهادهایی می‌دهد. در طرح نیومن، امنیت اجتماعی در جامعه نه به دست پلیس، بلکه توسط افرادی که در عرصه‌های خاصی سهم‌اند تعریف می‌شود. وی برافزایش امنیت، از طریق افزایش تحرک و جنبش در فضاهای شهری تأکید دارد. بنابراین، مکان‌هایی که برای جنبش و حرکت ظرفیت کمتری دارند، مستعد وقوع جرم هستند. همچنین، با بزرگ‌تر شدن فضا، افزایش حضور مردم و ایجاد الگوهای حرکتی توسط فضاهای خصوصی شده با مردمی که در آن حضور دارند، امنیت استفاده‌کنندگان از فضا افزایش خواهد یافت.

---

^۱- Angel

^۲- ODPM

حسینی و ادیب زاده (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای تحت عنوان، امنیت کالبدی با رویکرد CPTED، بررسی عوامل محیطی مؤثر در ایجاد فضاهای ایمن در ساماندهی و طراحی بافت‌های فرسوده شهری (نمونه موردی: بافت فرسوده محله نعمت‌آباد منطقه ۱۹ تهران)، اقداماتی که در زمینه‌ی پیشگیری از جرم با طراحی محیط پیشنهاد کردند شامل دو بخش می‌شود. بخش اول شامل اقدامات زودبازده و بخش دوم به طراحی جامع و کامل تمامی مکان‌های دارای معضل هست

- محمودی جانکی و قورچی بیگی (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای با عنوان: نقش طراحی محیطی در پیشگیری از جرم، ضمن اشارات به نظریاتی در زمینه‌ی پیشگیری از جرم، به بررسی شش عنصر نظریه‌ی طراحی محیطی پرداختند و در پایان به این نتیجه دست یافتند که این نظریه پادزهر تمام جرائم نیست و نمی‌تواند به‌طورکلی جرم را با نظریه‌ی طراحی محیطی ریشه‌کن کرد.

- بردی آنا مراد نژاد و همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای با عنوان جرائم و راهکارهای کاهش آن در محیط شهری ایران با تأکید بر رویکرد C. P. T. E. D نشان می‌دهد که در شهر بابلسر و شهرهای دیگر نظیر قزوین و تهران، جرائم رخ داده به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در سایه مساعدت عوامل محیطی نظیر تاریکی فضا، خلوتی و دنج بودن محیط، عدم رعایت نکات ایمنی در طراحی ساختمان‌ها مرتبط بوده است.

مبانی نظری

آنجل: آنجل^۱ در مطالعاتش همواره بر اهمیت محیط کالبدی در پیشگیری از وقوع جرم تأکید داشت. او معتقد بود که با مشخص کردن حدود مالکیت، کاهش و یا افزایش دسترسی به محل و انجام اقداماتی در خصوص نظارت و مراقبت شهروندان و پلیس که از

---

^۱- Schomo Angel

طریق محیط کالبدی صورت می‌گیرد، می‌توان در کاهش جرائم تأثیر مستقیم اعمال نمود (بنیاد امانی، ۱۳۷۷: ۴۴). آنجل با کتاب «تضعیف جرم توسط طراحی شهری»، خاطرنشان کرد که چگونه شهروندان می‌توانند در جلوگیری از وقوع جرم نقش فعالی را ایفا کنند، او این مسئله را با بیان اینکه چه محیط‌هایی موجب اتفاق وقوع جرم می‌شوند، آغاز می‌کند. همچنین آنجلدر سال (۱۹۶۸)، در رساله‌ی دکتری خود تحت عنوان کاهش جرم از طریق طراحی شهری^۱ به مطالعه در مورد جرائم شهری پرداخته است. از نظر وی محیط فیزیکی می‌تواند بر وقوع جرم تأثیر مستقیم بگذارد. وی بر این اعتقاد بود که میزان جرائم ارتکاباتی و حجم میزان فعالیت در آن شهر ارتباط معکوس وجود دارد. بدین معنی که هرچه میزان فعالیت و جنب‌وجوش در شهر بیشتر باشد میزان جرائم نیز کمتر خواهد بود. وی دریافت که در بعضی مناطق در مقایسه با سایر مناطق از میزان جرائم بیشتری برخوردارند چراکه میزان فرصت بیشتری را برای مجرمان فراهم می‌کنند (آنجل، ۱۹۶۸).

نظریه‌ی فضای قابل دفاع و پیشگیری از جرم: نظریه‌ی فضای قابل دفاع^۲، هم از طریق معماری و هم با استفاده از برنامه‌ریزی شهری قابل اجراست. مبتکر اصلی این نظریه اسکار نیومن^۳، در واقع آن را به صورت یک نظریه در طراحی و شهرسازی ارائه داده و اصولی را به عنوان پایه‌ی نظریه خود اعلام کرده است. اولین اصل در فضای قابل دفاع، « قلمروداری»^۴ است؛ بدین معنی که طرح کلی و جزئیات املاک باید به نحوی باشد که حس مالکیت را در ساکنان آن تقویت کند. اصل دوم، نظارت طبیعی^۵ است که به مفهوم موقعیت فیزیکی محیط است؛ به گونه‌ای که برای ساکنان آن امکان نظارت بر خود و اموالشان را فراهم کنند (نیومن، ۸۷: ۱۹۷۳).

¹- Discovering Crime Through City Planing

²- defensible space theory

³- Oscar Newman

⁴- territoriality

⁵- natural surveillance

نظریه CPTED: بر این ادعا استوار است که می‌توان با "طراحی مناسب و کاربردی مؤثر محیط، از ارتکاب جرم پیشگیری کرده و علاوه بر بهبود کیفیت محیط زندگی بر ترس ناشی از جرم نیز غلبه کرد" (کراو، ۵۴: ۲۰۰۰). این نظریه تمرکز و هدف خود را بر "محیط ساخته‌شده" و جرائم مرتبط و شایع در منازل مسکونی مانند دیوارنویسی، تخریب و سرقت قرار می‌دهد به عبارت دیگر اگر محیط به نحوی طراحی شود که بتواند موجب بهبود نظارت افراد شده، تعلق ساکنان را به قلمرو خود بالا برده و تصویری مثبت از فضا ایجاد کند فرصت‌های مجرمانه کاهش خواهد یافت و مجرمان از ارتکاب جرم باز خواهند ماند (کزنس و ایت، ۳۲۸: ۲۰۰۰). ساختمان‌ها، خیابان‌ها، فضاهای سر باز و پارک‌ها صرفاً فضاهایی نیستند که جرم در آنجا روی می‌دهد بلکه ساختار و طراحی فضا می‌تواند موجب پیشگیری و بازدارندگی از فعالیت‌های مجرمانه شده و امنیت شهری را بهبود بخشد این دیدگاه در برگرفته‌ی تحلیل‌های دقیق وضعی از جرم است که به دنبال یافتن وضعیت‌ها و شرایطی است که می‌توانند فرصت‌های مجرمانه ایجاد کنند (ویتزمن و وکرل، ۱۲: ۱۹۹۴).

نظریه پنجره‌های شکسته ویلسون و کلینگ: در سال ۱۹۸۲ ویلسون و کلینگ^۱ نظریه‌ی پنجره‌های شکسته^۲ را ارائه نمودند. بر اساس این نظریه بین فضاهای شهری خشن و به هم ریخته با افزایش جرم رابطه وجود دارد. طبق این نظریه وجود نشانه‌هایی از نبود کنترل و نظارت اجتماعی بر محیط نظیر پنجره‌های شکسته‌ی یک ساختمان، وجود آشغال و... به مثابه چراغ سبزی برای مجرمین است (کلانتری، ۸۲: ۱۳۸۲). اصول اصلی نظریه‌ی پنجره‌های شکسته را بی‌نظمی و ترس از جرم تشکیل می‌دهند؛ که باهم ارتباط تنگاتنگی دارند. در محله‌های مختلف قواعد متفاوتی حاکم است و به همین دلیل ظرفیت‌های

^۱- Wilson and Kelling

^۲- Broken windows theory

متفاوتی برای آن موردنیاز است. بی‌نظمی ناخواسته موجب فروریختن کنترل‌های اجتماعی می‌شود. بیشتر مسائل، ناشی از عملکرد تک‌تک افراد بی‌نظم نیست، بلکه گردآمدن شمار زیادی از این افراد بی‌نظمی را ایجاد می‌کند (محمد نسل، ۸۲: ۱۳۸۶-۸۱).

روش‌شناسی

تحقیق حاضر از نوع پیمایشی است. روش پژوهش پیش رو، توصیفی تحلیلی است و از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی در راستای گردآوری داده‌ها پژوهش استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، تمامی شهروندان در حوزه کلانتری ۱۱ و ۱۳ و ۲۲ نفر از کارشناس در حوزه برنامه‌ریزی شهری است. با توجه به جمعیت حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ و ۱۳ شهر کرمان در سال ۱۳۹۵، که در فرمول کوکران گذاشته شده و حجم نمونه به ترتیب ۳۸۰ پرسشنامه در محدوده کلانتری ۱۱ و ۳۸۲ پرسشنامه در محدوده کلانتری ۱۳ انتخاب شده است. درنهایت با بررسی‌های میدانی و بحث و پرسشنامه و از نرم‌افزارهای، و مدل‌های ذیل استفاده شد:

- استفاده از نرم‌افزار SPSS18 جهت تحلیل توصیفی داده‌ها و آزمون میانگین
- استفاده از مدل مورا و آنتی مورا و وزن دهی عکس پذیری رتبه‌ای
- استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)
- استفاده از قابلیت‌های محاسباتی (فرمول‌های ریاضی) نرم‌افزار EXSEL و ایجاد نمودار در محیط آن
- استفاده از مدل آنتروپی شانون

به‌منظور سنجش پایایی پرسشنامه این تحقیق، مناسب‌ترین روش با توجه به استفاده از طیف لیکرت، روش آلفای کرونباخ است. این روش با استفاده از نرم‌افزار SPSS

صورت می‌گیرد که نتایج آن در جدول زیر آمده است. نتایج ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۸۰ محاسبه شده است.

یافته‌های تحقیق

جدول شماره (۱): بیشترین نوع جرم در محلات حوزه استحفاظی کلانتری ۱۳ (۱۳۹۶)

نوع جرم	نام محله
سرقت،	خیابان بوستان، حافظیه، بلوار شیراز
نزاع	پارک مادر، طاهرآباد، خواجه
مشروب خوری	طاهرآباد، شهرک باهنر، کوثر، هزار و یک‌شب و شفا
مسائل ناموسی	شفا، شهرک باهنر، پرستار و ویلا
اختلافات ملکی	طاهرآباد، بلوار آزادگان سمت چپ کمربندی از سمت میدان کوثر به سمت خورشید روبه روی بلوار شیراز

منبع: معاونت پیشگیری کلانتری ۱۳، پاییز ۱۳۹۵

بیشترین عوامل جرم و نزاع در محدوده کلانتری ۱۱ کرمان مربوط به اعتیاد، فقر، بیکاری، ضعف فرهنگی، بچه‌های طلاق، شرایط بافت حوزه خدماتی، افغان‌ها مجاز و غیرمجاز، فروش مواد مخدر شیمیایی و فروش قرص‌های روان‌گردان و غیرمجاز کاربری‌های اداری و درمانی (باهنر) که افراد مختلف را به خود جذب کرده است. همچنین شرایط اقتصادی بازار شرایط را برای بروز جرم مهیا کرده چرا که جمعیت شناور در محدوده بازار بسیار زیاد است که زمینه بروز جرم را فراهم آورده است. باید یادآور شد که خالی شدن بازار در ساعاتی از شب نیز زمینه بروز جرم را فراهم می‌کند. و بیشترین مکان‌های بروز جرم مربوط به خیابان ارگ و مشتاق و محلات اطراف آن‌ها، اطراف بیمارستان باهنر و خیابان شریعتی هستند.

مهم‌ترین عوامل محیطی بروز جرم در محدوده کلانتری ۱۱ شامل وجود خانه‌های قدیمی، کوچه‌ها و معابر تنگ و تاریک و ساکن شدن زنان و مردان خیابانی و افغان‌ها غیرمجاز در بافت، همچنین متولد شدن فرزندان خیابانی است که زمینه‌های بروز جرم را تشدید کرده است (دور بازار، فابریک). همچنین پاتوق شدن مناطق بازار به معتادین و فروش قرص و مواد مخدر در محدوده بازار، فابریک، سه‌راه سام شرایط را برای بروز جرم مهیا کرده است که شغل‌هایی مثل پرورش مرغ و فروش آن در محدوده بازار بر عهده‌دارند. همچنین ساکن شدن فالگیرها در محدوده بازار و پاتوق کردن قسمتی از بازار جرم کف‌زنی و سرقت را به همراه داشته است. از مشکلات اساسی حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ که یک بحران نیز به حساب می‌آید وجود معابر تنگ و نبود پارکینگ در قسمت‌هایی از بافت (خیابان شریعتی، بازار، امام، مشتاق، ارگ، باهنر) است که هرروزه این عامل سبب نزاع و درگیری و فشارهای روحی عصبی به مردم شده است که در بعضی اوقات به دلیل ضعف فرهنگی این عامل بسیار ساده سبب خشونت نیز شده است این در حالی است که برنامه‌هایی جهت حل مشکلات پارکینگ و آزاد شده معابر صورت می‌گیرد اما به دلیل اینکه بسیاری از خانه‌ها در محدوده بافت مشکلات ارثی و بین وارث، دست شهرداری را نیز بسته‌اند.

جدول شماره (۲): اولویت‌بندی جرائم در کلانتری ۱۱ (۱۳۹۶)

ردیف	عناوین جرائم
۱	سرقت و محتویات خودرو
۲	نزاع و درگیری
۳	تخلفات راهور
۴	فقدانی و پیدایش
۵	جرائم اقتصادی

منبع: مرکز مشاوره کلانتری ۱۱: ۱۳۹۵

یافته‌های کمی حاصل از ارزیابی کیفیت عوامل کالبدی و شدت و ضعف وقوع جرم در محدوده کلانتری ۱۱ و ۱۳

جهت سنجش میزان وضعیت عوامل کالبدی و تأثیر آن در جرم به نظرسنجی ۳۸۲ نفر از شهروندان در محلات کلانتری ۱۳ و ۳۸۰ پرسشنامه در محدوده کلانتری ۱۱ شهر اقدام شد. ابزار تحقیق پرسشنامه‌ای نظارت در قالب ۳۳ عبارت در قالب طیف لیکرت است که در واقع داده‌های موردنیاز برای ارزیابی تأثیر عوامل کالبدی بر وقوع جرم و شدت و ضعف میزان جرم در هر محله از طریق هفت شاخص "فرم و فضا، آلودگی دیداری، آلودگی محیطی، نور، آلودگی نمادی، کیفیت محیط، ناامنی عینی) جمع‌آوری شد.

جدول شماره (۳): سنجش میزان وضعیت طراحی کالبدی و تأثیر آن در

جرم از نگاه شهروندان (کلانتری ۱۳) ۱۳۹۶

میانگین	میزان و درصد					پاسخ‌های متغیر	گویه‌ها
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۲/۵۲	۰	۱۵	۱۸۳	۱۷۱	۱۳	فراوانی	فرم و فضا
	۰	۳٫۹	۴۷٫۹	۴۴٫۸	۳٫۴	درصد	
۲/۲۶	۰	۴۲	۱۳۷	۸۳	۱۲	فراوانی	آلودگی دیداری
	۰	۰/۱۱	۳۵/۹	۲۱/۷	۳۱/۴	درصد	
۲/۴۷	۰	۱۱	۱۸۳	۱۶۴	۲۴	فراوانی	آلودگی محیطی
	۰	۲/۹	۴۷/۹	۴۲/۹	۶/۳	درصد	
۲/۵۰	۲	۱۹	۱۸۹	۱۳۲	۴۰	فراوانی	نور
	۰/۵	۵	۴۹/۵	۳۴/۶	۱۰/۵	درصد	
۲/۴۴	۰	۶۴	۱۱۴	۱۳۱	۷۳	فراوانی	آلودگی نمادی
	۰	۱۶/۸	۲۹/۸	۳۴/۳	۱۹/۱	درصد	
۲/۳۲	۰	۱۸	۱۲۷	۱۹۸	۳۹	فراوانی	کیفیت محیط
	۰	۴/۷	۳۳/۲	۵۱/۸	۱۰/۲	درصد	
۱/۸۴	۲	۲۹	۳۹	۱۵۰	۱۶۲	فراوانی	ناامنی عینی
	۰/۵	۷/۶	۱۰/۲	۳۹/۳	۴۲/۴	درصد	

نتیجه مدل

نتایج مدل مورا و مولتی مورا نشان می‌دهد میدان مشتاق، گلبازخان، ارگ و خواجه خضر به ترتیب رتبه اول تا چهارم را به لحاظ اولویت‌بندی مناطقی که کمترین تأثیر را از شاخص‌های کالبدی و تأثیر منفی در ناامنی داشته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد به لحاظ شاخص فرم و فضا بهترین محلات گلبازخان و مشتاق بودند اما محلات خواجه خضر و ارگ رتبه سوم و چهارم را کسب کردند اما به لحاظ شاخص آلودگی دیداری بازم مشتاق وضعیت مناسب‌تری نسبت به سایر محلات کلانتری ۱۱ داشت و محله خواجه خضر وضعیت مناسبی به لحاظ شاخص آلودگی دیداری از خود نشان نداد. نتایج مدل نشان داد مشتاق و خواجه خضر وضعیت مناسبی به لحاظ شاخص آلودگی محیطی ندارند. به لحاظ کیفیت وضعیت روشنایی نیز ارگ و خواجه خضر وضعیت بهتری را نسبت به مشتاق و گلبازخان از خود نشان دادند. شاخص دیگر آلودگی نمادی بود که مشتاق و ارگ وضعیت مناسبی نسبت به گلبازخان و خواجه خضر داشتند. شاخص دیگر کیفیت محیط بود که ارگ و گلبازخان وضعیت مناسبی نسبت به خواجه خضر و مشتاق کسب کردند. مزاحمت‌های محیطی شاخص دیگر تحقیق بود که ارگ و مشتاق وضعیت بهتری را نسبت به خواجه خضر و گلبازخان کسب کردند اما به لحاظ شاخص ناامنی عینی به ترتیب مشتاق، گلبازخان، خواجه خضر و ارگ به ترتیب رتبه اول تا چهارم را کسب کردند.

نتایج مدل در محدوده کلانتری ۱۳ نشان می‌دهد محله شهرک باهنر، بلوار جمهوری، آزادگان و نصر، طاهرآباد و محله بلوار شیراز رتبه اول تا پنجم را کسب کردند. به این منظور که کمترین تأثیر را از عوامل کالبدی و تأثیر منفی در ناامنی داشته‌اند. اما محلات شهرک نفت، شهید بهشتی، خیابان اقبال، جهاد، ۲۴ آذر و بهمنیار مناطقی بودند که عوامل کالبدی بیشترین تأثیر را به لحاظ کالبدی و تأثیر منفی در ناامنی داشتند. به طوری که محله

خواجو، حافظیه، بوستان، محله کوی فرهنگیان، رتبه حد وسط را به خود اختصاص دادند. رتبه‌بندی شاخص‌ها در محلات پانزده‌گانه کلانتری ۱۳ نشان می‌دهد به لحاظ کیفیت مناسب فرم و فضا به ترتیب شهرک باهنر، بلوار جمهوری، آزادگان و نصر، طاهرآباد و بلوار شیراز وضعیت مناسبی را داشتند به طوری که به لحاظ شاخص آلودگی دیداری نیز همین محلات وضعیت مناسبی را به خود اختصاص دادند.

در شاخص آلودگی محیطی محلات باهنر، جمهوری، وضعیت برتری را نسبت به سایر محلات دارا بودند این در حالی است که محلات ۲۴ آذر، خ اقبال وضعیت مناسبی را دارا نبودند. شاخص روشنایی نیز محلات شهرک باهنر، جمهوری، طاهرآباد مانند سایر شاخص‌های گذشته رتبه مناسب که نشان از وضعیت مناسب این محلات دارا بودند اما محلات ۲۴ آذر، اقبال، حافظیه و بوستان به لحاظ شاخص نور وضعیت مناسبی از خود نشان ندادند.

شاخص دیگر آلودگی نمادی بود که برنامه‌ریزان شهری نیز امروزه به بهبود وضعیت این شاخص در برنامه‌ریزی شهری تأکید بسیار دارند. محلات شهرک باهنر، جمهوری، آزادگان و نصر از بین پانزده محله وضعیت بسیار مناسبی را از خود نشان دادند. این در حالی است که فقر شاخص کیفیت کالبدی در محلات اطراف شهید بهشتی، خ اقبال و ۲۴ آذر وضعیت مناسبی دیده شد. به لحاظ شاخص مزاحمت‌های محیطی نیز کوی فرهنگیان، شهرک نفت، حافظیه، بوستان، و بهمنیار وضعیت مناسبی را از خود نشان ندادند و در آخر نیز به لحاظ شاخص ناامنی عینی شهرک باهنر، جمهوری، آزادگان و نصر وضعیت مناسبی مانند دیگر شاخص‌ها از خود نشان دادند و محلات جهاد، شهید بهشتی، خ اقبال، شهرک نفت ناامنی به لحاظ شاخص ناامنی عینی رتبه نامناسبی را کسب کردند که نشان از ناامنی در این محلات بود.

جدول (۴): همبستگی پیرسون بین مؤلفه‌های کالبدی با پیشگیری از جرم، کلانتری ۱۱ (۱۳۹۵)

مؤلفه‌ها	تعداد	آمار همبستگی پیرسون	معنی‌داری (Sig)
فرم فضا	۳۸۰	۰/۶۶۴	...
آلودگی دیداری	۳۸۰	۰/۵۰۴	...
آلودگی محیطی	۳۸۰	۰/۷۱۹**	۰/۰۰۰
کیفیت نور	۳۸۰	۰/۴۷۵	۰/۰۰۰
آلودگی نمادی	۳۸۰	۰/۶۴۱	۰/۰۴۰
کیفیت محیط	۳۸۰	۰/۵۸۲	...

پیشگیری از وقوع جرم

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین مؤلفه‌های کالبدی با پیشگیری از وقوع جرم

کلانتری ۱۱

طبق جدول زیر همبستگی مثبت و معنی‌دار بین تمامی مؤلفه‌های کالبدی، فرم فضا (۰/۶۶۴)، آلودگی دیداری (۰/۵۰۴)، کیفیت محیط (۰/۵۸۲)، آلودگی محیطی (۰/۷۱۹)، کیفیت نور (۰/۴۷۵)، آلودگی نمادی (۰/۶۴۱)، کیفیت محیط (۰/۲۸۲-) با پیشگیری از وقوع جرم، در حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ کرمان وجود دارد، به عبارتی با بهبود هرکدام از مؤلفه‌های کالبدی در حوزه کلانتری ۱۱ شهر کرمان پیشگیری از وقوع جرائم امکان‌پذیر می‌شود.

جدول (۵): همبستگی پیرسون بین مؤلفه‌های کالبدی با پیشگیری از جرم، کلانتری ۱۳ (۱۳۹۵)

مؤلفه‌ها	تعداد	آمار همبستگی پیرسون	معنی‌داری (sig)	پیشگیری از وقوع جرم
فرم فضا	۳۸۲	۱۹۲ .	۰۰۱ .	
آلودگی دیداری	۳۸۲	۰۳۰۳**	۰۰۱ .	
آلودگی محیطی	۳۸۲	۰۱۳۶**	۰۰۵ .۰	
کیفیت نور	۳۸۲	۰۵۱**	۰۰۱ .	
آلودگی نمادی	۳۸۲	۰۳۷ .	۴۶۵ .	
کیفیت محیط	۳۸۲	۰۸۸ .	۰۸۶ .	

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، همبستگی مثبت و معنی‌دار بین مؤلفه‌های فرم فضا (۰/۱۹۲)، آلودگی دیداری (۰/۶۰۳)، آلودگی محیطی (۰/۱۳۶)، کیفیت نور (۰/۵۱) با پیشگیری از وقوع جرم در حوزه استحفاظی کلانتری ۱۳ شهر کرمان وجود دارد. این در حالی است که بین مؤلفه‌های آلودگی نمادی (۰/۰۳۷)، کیفیت محیط (۰/۵۱) با پیشگیری از وقوع جرم با توجه به این موضوع که Sig مؤلفه‌ها بیش از (۰/۰۵) به‌دست آمده ملاحظه می‌شود در منطقه کلانتری ۱۳ شهر کرمان این مؤلفه‌ها با پیشگیری از وقوع جرم رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

جدول شماره (۶) بررسی ماتریس همبستگی پیرسون بین ویژگی‌های کالبدی با

پیشگیری از جرم در منطقه ۱۳

متغیر	مؤلفه‌های ترکیب‌شده	ضریب همبستگی	معنی‌داری (sig)	پیشگیری از وقوع جرم
ویژگی‌های کالبدی	۷ مؤلفه	۰/۶۳۹	۰/۰۰۰	

منبع: یافته‌های تحقیق

بررسی ماتریس همبستگی پیرسون بین ویژگی‌های کالبدی با پیشگیری از وقوع جرم، ساکنان

حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱

جدول (۷): ماتریس همبستگی پیرسون بین ویژگی‌های کالبدی با پیشگیری از وقوع جرم ساکنان

حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱

معنی‌داری (sig)	ضریب همبستگی	مؤلفه‌های ترکیب‌شده	متغیر	پیشگیری از وقوع جرم
۰/۰۰۰	۵۷۴ .	۷ مؤلفه	ویژگی‌های کالبدی	

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول مشاهده می‌شود که بین ویژگی‌های کالبدی (۵۷۴^{**}) با پیشگیری از وقوع جرم با توجه سطح معناداری ۰/۰۰۰ رابطه معناداری وجود دارد.

نتیجه‌گیری

با گسترش شهرنشینی، ابعاد، اندازه، جمعیت، کارکرد شهری، معضلات و مشکلات شهری رشد زیادی یافته است و به موازات کارکردهای مثبت شهرنشینی، صور منفی زندگی جمعی در اجتماعات بزرگ شهری بیش‌ازپیش ظاهر شده است و عامل پدید آمدن نهادهای نو و یا تکامل نهادهای قبلی برای کنترل و حل معضلات شهری شده است. وقوع انواع بزه‌کاری و کج‌روی‌های اجتماعی سبب گردیده است زندگی در شهرها با مشکل مواجه گردد، و با ایجاد ناامنی سبب سلب آسایش ساکنین شهری شود.

امروزه افزایش بزه‌کاری در شهرها یکی از چالش‌های عمده‌ی مسئولین و مدیران شهری است که بیش‌ازپیش آن‌ها را با این موضوع درگیر کرده است و سعی در حل معضلات شهری و ناهنجاری‌های اجتماعی ناشی از آن دارند. رشد بزه‌کاری و افزایش موج جرائم

بر اثر پیشرفت‌های علمی، صنعتی و رشد پدیده‌ی شهرنشینی، ارتباطات و حمل‌ونقل ناتوانی نهاد کیفری را در مهار موج بزه‌کاری روشن کرده است؛ لذا ضرورت توسل به اقدامات پیشگیرانه‌ی دیگر که ریشه‌های عوامل جرم‌زا را در محیط موردبررسی قرار دهند، در این زمینه لازم و ضروری به نظر می‌رسد. بررسی‌ها نشان می‌دهد مجرمین در انتخاب زمان و مکان بزه‌کاری کاملاً منطقی عمل می‌کنند و مناسب‌ترین و کم‌خطرترین مکان‌ها و شرایط را برای اعمال مجرمانه بر می‌گزینند. از طرف دیگر وجود برخی امکانات و تسهیلات شهری مانع و بازدارنده‌ی ارتکاب بزه‌کاری است و در نقطه‌ی مقابل در برخی مکان‌ها بزه‌کاری سهل‌تر است. حال با شناسایی ویژگی‌های کالبدی مکان‌های مناسب بزه‌کاری و با تغییرات این شرایط می‌توان از بروز بسیاری از ناهنجاری‌ها در سطح شهر پیشگیری نموده و یا امکان ارتکاب آن را دشوار ساخت.

نتایج آزمون T-TeST در حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ نشان می‌دهد در محله ارگ تمامی گویه‌ها از حد مبنا (۳) پایین‌تر است که نشان از وضعیت نامناسب طراحی کالبدی در محله ارگ داشت (فرم فضا، ۲/۶۰)، (آلودگی دیداری ۲/۶۵)، (آلودگی محیطی ۲/۵۰)، (کیفیت روشنایی ۲/۵۲)، (آلودگی نمادی ۲/۶۶)، کیفیت محیط (۲/۵۹)، ناامنی عینی (۲/۵۸) است همچنین مقدار Sig در تمامی گویه‌ها برابر با ۰/۰۰۰ است. مؤلفه‌های کالبدی در محله خواجه خضر نیز وضعیتی مشابه با محله ارگ داشتند که نشان از کیفیت پایین مؤلفه‌های کالبدی در محله خواجه خضر را داشت.

نتایج نشان می‌دهد در محله گلبازخان شاخص فرم فضا (۲/۹۸)، آلودگی دیداری (۲/۹۶)، آلودگی نمادی (۲/۸۱)، به حد مبنا نزدیک بودند که نشان کیفیت نسبتاً مناسب این شاخص‌ها در محله را داشت این در حالی است که مقدار Sig در این شاخص‌ها مقداری بالاتر از ۰/۰۵ را به خود اختصاص دادند و در سایر شاخص‌ها وضعیت مانند محلات

ارگ و خواجه خضر کیفیت پایین بود. در محله مشتاق وضعیت شاخص آلودگی دیداری به حد مبنا نزدیک بود که نشان از کیفیت مناسب این شاخص در محله مشتاق داشت و در سایر شاخص‌ها به ترتیب فرم فضا (۲/۹۰)، آلودگی محیطی (۲/۷۴)، نور (۲/۶۹)، آلودگی نمادی (۲/۷۰)، کیفیت محیط (۲/۹۷)، ناامنی عینی (۲/۸۲)، مقداری پایین‌تر از حد مبنا را به خود اختصاص دادند. همچنین نتایج شاخص ناامنی عینی در چهار محله نشان می‌دهد مردم از وضعیت امنیت در محلات خود رضایت ندارند.

نتایج مدل مورا و مولتی مورا نیز نشان می‌دهد میدان مشتاق، گلبازخان، ارگ و خواجه خضر به ترتیب رتبه اول تا چهارم را به لحاظ اولویت‌بندی مناطقی که کمترین تأثیر را از شاخص‌های کالبدی و تأثیر منفی در ناامنی داشته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد به لحاظ شاخص فرم و فضا بهترین محلات گلبازخان و مشتاق بودند اما محلات خواجه خضر و ارگ رتبه سوم و چهارم را کسب کردند اما به لحاظ شاخص آلودگی دیداری بازهم مشتاق وضعیت مناسب‌تری نسبت به سایر محلات کلانتری ۱۱ داشت و محله خواجه خضر وضعیت مناسبی به لحاظ شاخص آلودگی دیداری از خود نشان ندارد. نتایج مدل نشان داد مشتاق و خواجه خضر وضعیت مناسبی به لحاظ شاخص آلودگی محیطی ندارند. به لحاظ کیفیت وضعیت روشنایی نیز ارگ و خواجه خضر وضعیت بهتری را نسبت به مشتاق و گلبازخان از خود نشان دادند. شاخص دیگر آلودگی نمادی بود که مشتاق و ارگ وضعیت مناسبی نسبت به گلبازخان و خواجه خضر داشتند. شاخص دیگر کیفیت محیط بود که ارگ و گلبازخان وضعیت مناسبی نسبت به خواجه خضر و مشتاق کسب کردند. مزاحمت‌های محیطی شاخص دیگر تحقیق بود که ارگ و مشتاق وضعیت بهتری را نسبت به خواجه خضر و گلبازخان کسب کردند اما به لحاظ شاخص ناامنی عینی به ترتیب مشتاق، گلبازخان، خواجه خضر و ارگ به ترتیب رتبه اول تا چهارم را کسب کردند. نتایج

حاصل از آزمون پیرسون برای حوزه استحقاقی کلانتری ۱۱ نشان می‌دهد که در زمینه ارتباط بین مؤلفه‌های کالبدی با پیشگیری از جرم همبستگی مثبت و معنی‌دار در تمامی مؤلفه‌های، کالبدی وجود دارد. همان‌طور که در بالا اشاره شد فرضیه اول در حوزه استحقاقی کلانتری ۱۱ تأیید شد. همچنین با توجه به آزمون T برای حوزه استحقاقی کلانتری ۱۳ شهر کرمان نتایج نشان می‌دهد تمامی مؤلفه‌های کالبدی در محلات شهرک باهنر، بلوار جمهوری و آزادگان و نصر از حد مبنا (۳) بالاتر است که نشان از وضعیت مطلوب مؤلفه‌های کالبدی در محلات فوق را دارد. در محله ۲۴ آذر نتایج نشان می‌دهد شاخص نور (۳/۰۸) از حد مبنا بالاتر است این در حالی است که شاخص آلودگی نمادی و ناامنی عینی با توجه به مقدار (sig) که از ۰/۰۵ بالاتر است به سمت حد مبنا نزدیک به وضعیت مطلوب حرکت می‌کند و شاخص آلودگی دیداری و کیفیت محیطی مقداری پایین‌تر از حد مبنا به خود اختصاص داده‌اند. در محله اقبال نتایج نشان از وضعیت نامطلوب شاخص‌های (فرم فضا، آلودگی محیطی، نور، آلودگی نمادی، کیفیت محیط) را نشان داد چراکه همه این شاخص‌ها همگی مقدار پایین‌تر از حد مبنا (۳) را به خود اختصاص دادند. اما شاخص آلودگی دیداری و ناامنی عینی در وضعیت مطلوبی قرار داشت. در محله بلوار شیراز تنها شاخص فرم فضا نور و در محله بهمنیار وضعیت شاخص نور مناسب دیده شد و سایر شاخص‌های کالبدی مقداری پایین‌تر از حد مبنا به خود اختصاص دادند در محله بوستان و حافظیه نتایج نشان از وضعیت نامطلوب مؤلفه‌های کالبدی داشت. نتایج در محله جهاد نشان می‌دهد شاخص آلودگی دیداری و نور در وضعیت مناسبی هستند این در حالی است که شاخص امنیت در وضعیت مناسبی نبود. نتایج در محله شهید بهشتی، طاهرآباد، خواجه، شهرک نفت، کوی فرهنگیان، تمامی مؤلفه‌های کالبدی مقداری پایین‌تر از حد مبنا به خود اختصاص دادند همچنین نتایج مدل

مورا و مولتی مورا در محدوده کلانتری ۱۳ نشان می‌دهد محله شهرک باهنر، بلوار جمهوری، آزادگان و نصر، طاهرآباد و محله بلوار شیراز رتبه اول تا پنجم را کسب کردند به این منظور که کمترین تأثیر را از عوامل کالبدی و تأثیر منفی در ناامنی داشته‌اند. اما محلات شهرک نفت، شهید بهشتی، خیابان اقبال، جهاد، ۲۴ آذر و بهمنیار مناطق بودند که عوامل کالبدی بیشترین تأثیر را به لحاظ کالبدی و تأثیر منفی در ناامنی داشتند به طوری که محله خواجه، حافظیه، بوستان، محله کوی فرهنگیان، رتبه حد وسط را به خود اختصاص دادند.

رتبه‌بندی شاخص‌ها در محلات پانزده‌گانه کلانتری ۱۳ نشان می‌دهد به لحاظ کیفیت مناسب فرم و فضا به ترتیب شهرک باهنر، بلوار جمهوری، آزادگان و نصر، طاهرآباد و بلوار شیراز وضعیت مناسبی را داشتند به طوری که به لحاظ شاخص آلودگی دیداری نیز همین محلات وضعیت مناسبی را به خود اختصاص دادند.

شاخص دیگر آلودگی محیطی محلات باهنر، جمهوری، وضعیت برتری را نسبت به سایر محلات دارا بودند این در حالی است که محلات ۲۴ آذر، خ اقبال وضعیت مناسبی را دارا نبودند. شاخص روشنایی نیز محلات شهرک باهنر، جمهوری، طاهرآباد مانند سایر شاخص‌های گذشته رتبه مناسب که نشان از وضعیت مناسب این محلات دارا بودند اما محلات ۲۴ آذر، اقبال، حافظیه و بوستان به لحاظ شاخص نور وضعیت مناسبی از خود نشان ندادند.

شاخص دیگر آلودگی نمادی بود که برنامه‌ریزان شهری نیز امروزه به بهبود وضعیت این شاخص در برنامه‌ریزی شهری تأکید بسیار دارند. محلات شهرک باهنر، جمهوری، آزادگان و نصر از بین پانزده محله وضعیت بسیار مناسبی را از خود نشان دادند. این در حالی است که فقر شاخص کیفیت کالبدی در محلات اطراف شهید بهشتی، خ اقبال و ۲۴ آذر

وضعیت مناسبی دیده شد. به لحاظ شاخص مزاحمت‌های محیطی نیز کوی فرهنگیان، شهرک نفت، حافظیه، بوستان، و بهمنیار وضعیت مناسبی را از خود نشان ندادند و در آخر نیز شهرک باهنر، جمهوری، آزادگان و نصر وضعیت مناسبی مانند دیگر شاخص‌ها از خود نشان دادند و محلات جهاد، شهید بهشتی، خ اقبال، شهرک نفت ناامنی به لحاظ شاخص ناامنی عینی رتبه نامناسبی را کسب کردند که نشان از ناامنی در این محلات بود.

نتایج در راستای فرضیه دوم که بهترین راهکارها در جهت بهبود وضعیت امنیت در شهر کرمان از نگاه کارشناسان به ترتیب طراحی مناسب محیط کالبدی، برنامه‌ریزی در جهت چیدمان کاربری‌ها، نظارت رسمی و غیررسمی، برنامه‌ریزی در جهت بالا بردن سطح فرهنگ محلات، بهبود شبکه معابر و حذف موانع فیزیکی، افزایش میزان نفوذپذیری، ارتقای مؤلفه‌های تناسبات بصری، بالا بردن کیفیت بافت محلات و شدت دادن به فعالیت‌های شبانه در فضاهای شهری به ترتیب رتبه اول تا نهم را به خود اختصاص دادند.

پیشنهادهای کاربردی برخاسته از این تحقیق

با توجه به تحلیل یافته‌ها و آزمون فرضیات و نتایج حاصل از پژوهش و به‌منظور افزایش امنیت کالبدی و اجتماعی و توسعه نظم در فضاهای عمومی و ایجاد فضای امن شهری در حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ و ۱۳ شهر کرمان، پیشنهادهایی در جهت پیشگیری از جرم و کنترل و مقابله با شکل‌گیری ناامنی در فضاهای عمومی مناطق مربوطه شهر کرمان تهیه شده است.

- **کیفیت محیط:** با توجه به آزمون T مشخص گردیده است که وضعیت مؤلفه‌ی کیفیت محیط در منطقه‌ی حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ مناسب نیست اما در منطقه ۱۳ در محلاتی وضعیت نامطلوبی و در محلات دیگر وضعیت مطلوب قرار دارد. با بهبود وضعیت کالبدی

پیاده‌روها و ایجاد کاربری‌های تجاری دارای خدمات پذیرایی (نظیر رستوران‌ها، فروشگاه‌ها) دایر در شب برای تشویق عابران به پیاده‌روی و حفظ امنیت و روشنایی شبانه، ضمن افزایش حضور خانواده‌ها و افزایش سرزندگی در سطح خیابان سبب رونق اقتصاد منطقه نیز خواهد شد. همچنین افزایش نظارت پلیسی و امنیتی در فضاهای عمومی به‌خصوص درمواقع پرتراکم مثل ایام تعطیل نیز پیشنهاد می‌گردد.

- **آلودگی دیداری:** مؤلفه آلودگی دیداری نیز بر اساس نتایج آزمون T در منطقه‌ی کلانتری ۱۱ در وضعیت نامطلوب و نامناسبی قرار دارد اما در منطقه‌ی کلانتری ۱۳ در محلاتی وضعیت مطلوب قرار داشت. همچنین بر اساس نتایج آزمون پیرسون نشان می‌دهد که بین مؤلفه آلودگی دیداری با پیشگیری از جرم در منطقه ۱۱ و ۱۳ رابطه برقرار است؛ لذا پیشنهاد می‌شود تا جایی که ممکن است نمای ظاهری ساختمان‌ها نوسازی گردد و همچنین با نقاشی‌های دیواری مناسب دیوارهایی که نمای زشت و کسالت باری دارند پوشانده شود. همچنین پیشنهاد می‌گردد، در سطح منطقه پل‌های شکسته، باجه‌های تلفن عمومی معیوب و پنجره‌های شکسته و کثیف سریعاً تعویض گردند تا این حس در فرد بزه‌کار ایجاد نشود که در سطح منطقه نظارتی برقرار نیست. همچنین بهبود سیمای شهری به کمک حفاظت فعال، اجرای طرح‌های بهسازی و همچنین حذف دیوارنوشته‌ها و آلودگی‌های بصری موجود در فضا و استفاده از عناصر الحاقی آشنا برای مردم برای افزودن به ضریب آشنایی فضا و جلوگیری از به وجود آمدن احساس غربت، اضطراب و ترس ناشی از آن.

- **آلودگی محیطی:** در مورد آلودگی محیطی بر اساس آزمون T، مشخص گردیده است که این مؤلفه در منطقه کلانتری ۱۱ در وضعیت نامناسب قرار دارد اما در منطقه‌ی ۱۳ در محلاتی در وضعیت نامطلوب و در محلاتی مطلوب قرار داشت. بر اساس آزمون

همبستگی پیرسون مشخص گردیده است که بین مؤلفه‌های آلودگی محیطی با پیشگیری از وقوع جرم در حوزه استحفاظی کلانتری ۱۱ و ۱۳ رابطه وجود دارد؛ لذا پیشنهاد می‌گردد تا منطقه کلانتری ۱۱ را از حیث وجود زباله و تلنبار شدن آن و نیز از وجود فاضلاب در کانال‌های روباز و غیربهداشتی، بهبود یابد. به‌خصوص در محلات کلانتری ۱۱ که بخش اقتصادی در آن فعال است. چرا که در غیر این صورت به دلیل تخلیه شدن فاضلاب‌ها بوی بد آن سبب آزار اهالی می‌گردد و پر درازمدت افراد و فعالیت‌های سالم ترجیح می‌دهند از این نقاط دوری گزینند و این شرایط حضور بیشتر افراد مجرم و فعالیت‌های ناسالم را مساعد می‌سازد.

- نور: طبق نتایج آزمون T، مؤلفه‌ی نور در هر دو منطقه به‌طور کلی در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. همچنین طبق آزمون همبستگی پیرسون، بین مؤلفه‌ی نور با پیشگیری از جرم در منطقه‌ی کلانتری ۱۱ و ۱۳ رابطه‌ای وجود دارد. لذا پیشنهاد می‌گردد تا در هر دو منطقه وضعیت روشنایی فضاها‌ی اصلی و جانبی مکان‌ها در شب‌ها از کیفیت مناسب برخوردار باشد به‌نحوی که زوایای تاریک کمتری در فضاها و در طول معابر رؤیت شود. همچنین نور باید در محیط‌ها بالأخص در منازل و حیاط منازل به‌گونه‌ای بکار رود که باعث کشف حرکت‌ها و تحرکات افراد غریبه گردد. و درواقع باید به بحث نظارت کمک کند. استاندارد‌ی که برای نور وجود دارد، این است که بتوان صورت افراد را از فاصله پانزده متری مشاهده کرد. مکان قرار گرفتن لامپ نیز حائز اهمیت است چراکه نور نباید باعث ایجاد سایه در نقاط مخفی شود، زیرا ایجاد چنین نقاط کوری به مجرمین جهت مخفی شدن و اجرای افکار خود کمک می‌کند.

- فرم: بر اساس آزمون T، مؤلفه‌ی فرم در منطقه‌ی کلانتری ۱۱ در وضعیت نامناسب و نامطلوب و در منطقه‌ی کلانتری ۱۳ در محلاتی مطلوب و در محلاتی نامطلوب قرار دارد.

همچنین بر اساس پیرسون، بین مؤلفه‌ی فرم با پیشگیری از جرم رابطه‌ی وجود دارد؛ لذا در کلاتری ۱۱، نمای ساختمان باید به‌گونه‌ای باشد که ساده بودن را القا کند. رعایت این مسئله مانع تحریک رهگذران و ایجاد افکار مجرمانه در آن‌ها می‌شود. بنا براین تا حد امکان درب منزل و نمای آن وجود تزئینات از قبیل مجسمه و... به دور باشد. نکته‌ی دیگر در این زمینه استفاده از آیفون‌های تصویری و یا علائم هشداردهنده است. استفاده از این وسایل علاوه بر امکانات فیزیکی و ملموسی که دارد به لحاظ روانی، کنترل و غیرقابل نفوذ بودن آن‌ها را القا می‌کند. نمای ساختمان در بحث افزایش نظارت نیز حائز اهمیت است. نمای ساختمان نباید به‌گونه‌ای طراحی شود که باعث ایجاد فضاهای مخفی جهت پنهان شدن افراد شود.

- **آلودگی نمادی:** با توجه به اینکه بر اساس آزمون **T**، منطقه کلاتری ۱۱ شهر کرمان از نظر آلودگی نمادی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و همچنین بر اساس پیرسون، بین مؤلفه‌ی آلودگی نمادی با پیشگیری از جرم در مناطق اکلاتری ۱۱ و ۱۳ شهر کرمان رابطه‌ای وجود دارد. با توجه به نامطلوب بودن این مؤلفه بر اساس آزمون **T**، در دو منطقه پیشنهاد می‌گردد که از نمادها و سمبل‌های استاندارد استفاده شود. علائم و تابلوها بهتر است خبری و بازدارنده مانند (ورود به این مکان ممنوع است)، باشند. شناسنامه ساختمان و یا تابلوهای محدودکننده، یک نوع مانع سمبلیک برای غریبه‌ها محسوب می‌گردد. این موانع سمبلیک، این احساس را که محل تحت کنترل بوده و هیچ‌گونه هرج و مرج و به‌هم‌ریختگی پر آن وجود ندارد، در افراد ایجاد می‌کند. همچنین بهبود سیمای شهری به کمک حفاظت فعال، اجرای طرح‌های بهسازی و همچنین حذف دیوارنوشته‌ها و آلودگی‌های بصری موجود در فضا و استفاده از عناصر الحاقی آشنا برای مردم برای

افزودن به ضریب آشنایی فضا و جلوگیری از به وجود آمدن احساس غربت، اضطراب و ترس ناشی از آن است.

منابع:

- ادیبی سعیدنژاد، فاطمه و آزاده عظیمی. (۱۳۹۰)؛ تبیین امنیت در محیط‌های شهری بر مبنای پارامترهای کالبدی و طراحی شهر بابلسر، فصلنامه آمایش محیط، شماره پانزدهم.
- شنایدر، ریچارد و ترکیچن. (۱۳۸۷)؛ برنامه‌ریزی شهری برای پیشگیری از جرم، ترجمه فرزانه سجودی، تهران: انتشارات میزان.
- بنیاد امانی، لیلا (۱۳۷۸)؛ بررسی ارتباط شهرنشینی با بزه‌کاری نوجوانان پسر در کانون اصلاح و تربیت تهران، تهران: پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد تهران.
- پوراحمد، احمد؛ رهنمایی، محمدتقی؛ کلانتری، محسن. (۱۳۸۲)؛ بررسی جغرافیایی جرم در شهر تهران، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره چهل و چهارم.
- حشمتی، محمد. (۱۳۸۲)؛ فضای قابل دفاع است راژتگی طراحی شهری جهت پیشگیری و کاهش جرائم، تهران: پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی
- رجبی پور، محمود. (۱۳۸۲)؛ درآمدی بر احساس امنیت در بستر امنیت عینی، فصلنامه دانش انتظامی، سال پنجم، شماره دوم.
- شکویی، حسین. (۱۳۶۹)؛ جغرافیای اجتماعی شهرها (اکولوژی اجتماعی شهر) تهران، جهاد دانشگاهی.
- شکویی، حسین. (۱۳۷۳)؛ دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، جلد اول، تهران: انتشارات سمت.

- صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۷)؛ ویژگی‌های محیطی فضاها‌ی شهری امن. مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.

- طاهرخانی حبیبیا...، (۱۳۸۱)؛ میزگرد ماهنامه شهرداری پیرامون امنیت شهری، ماهنامه شهرداری‌ها شماره چهل و یکم: صص ۱۷۰- ۱۴۵

- کلارک، رونالد. (۱۳۸۴)؛ بستن کوچه‌ها و معابر و کاهش جرم، ترجمه مهدی مقیمی و مجید قورچی بیگی، فصلنامه دانش انتظامی، سال هفتم، شماره چهارم.

- گسن، ریموند. (۱۳۷۴)؛ جرم‌شناسی نظری، ترجمه مهدی کی‌نیا، تهران: انتشارات مجد.

- گلبهاری، علی. (۱۳۹۰)؛ تحلیلی بر جرائم اجتماعی شهرهای ساحلی جنوب دریای خزر (بابلسر)، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری دانشگاه مازندران، استاد راهنما: رحیم بردی‌آناردنژاد.

- Angel,s,(1968), discouraging crime through city planning Barkley c a , working paper no vo university of California

- Brown Laure (2000), Geography of Crime, University of Wollongong, School of Geosciences, from the worldwide. Web: <http://www.geos242.Com>

- Coleman, J. S. (1988), "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology*, 94: 95- 120.

- Crowe, t. (2000), crime prevention through environmental design: Application of architectural design and space management concepts, 2nd ed., Butterworth-Heinemann, oxford

- Newman, O (1996) creating defensible Space, US department of housing and urban development Office of policy development and research.

- ODPM (2004) *Safer Places: The Planning System and Crime Prevention*. London: ODPM

